

Lise 11. Sınıf Tarih Ders Kitabının Resim-Metin İlişkisi Bakımından Değerlendirilmesi

Osman AKHAN^{1*}

Gönderilme Tarihi: 02 Kasım 2020 Kabul Tarihi: 14 Kasım 2020
DOI: 10.38015/sbyy.819627

Öz:

Öğrencilerin okul içinde ve dışında faydalandığı en önemli eğitim ve öğretim aracı olarak görülen ders kitapları, eğitimin her kademesinde yararlanılan öğretim araçlarıdır. Devlet tarafından öğrencilere ücretsiz olarak verilen ders kitaplarının, öğrenciler tarafından daha rahat temin edebilmesini ve kullanımını kolaylaştırmış ve ders işleniş sürecinde vazgeçilmez bir araç haline gelmesini sağlamıştır. Bu bakımdan ders kitaplarının öğretim programlarında yer alan hedef ve kazanımlara ulaşmadaki etkililiği ve önemi düşünüldüğünde içeriğinin değerlendirilmesi oldukça önemlidir. Bu doğrultuda araştırmanın amacı 2019-2020 eğitim-öğretim yılında Millî Eğitim Bakanlığı tarafından ortaöğretim düzeyinde okutulan 11. sınıf tarih ders kitabında yer alan resimlerin, metinlerle olan ilişkisini belirlemektir. Araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden döküman incelemesi yöntemi kullanılmıştır. Bu kapsamda 11. sınıf tarih ders kitabı üniteleri içerisinde yer alan 12 resim ve metin, Çakmak & Kaçar (2020) tarafından geliştirilen resim-metin ilişkisi değerlendirme kriterlerinden yararlanılarak incelenmiştir. Elde edilen veriler ise betimsel analiz yöntemine dayalı olarak çözümlenmiştir. Çalışmanın sonuçlarına bakıldığında; incelenen resimlerin genel olarak öğrencilerin sınıf düzeyine uygun olduğu, metin içeriği ile resimlerin uyum sağladığı ve ilişkili olduğu, resimlerin öğrencilerin düşünmesini sağladığı, hatırlatıcı özelliği olduğu ve öğrencilerin öğrenmesini kolaylaştırmaya katkı sağladığı sonuçlarına ulaşıldığını söylemek mümkündür. Bu sonuçlardan farklı olarak bazı resimlerde zemin ve fon ilişkisine önem verilmediği, olumsuz içeriğe sahip olduğu ve resimlerde metinle ilgili açıklayıcı bilgilere istenilen düzeyde yer verilmediği sonuçlarına ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Ortaöğretim, tarih, ders kitabı, resim-metin ilişkisi, 11. sınıf.

Abstract:

Textbooks, which are seen as the most important education and training tools that students benefit from in and out of the school, are teaching tools used at all levels of education. Given free of charge to students by the state, textbooks have made it easier for students to obtain and use them more easily and made them an indispensable tool in the course of teaching. In this respect, considering the effectiveness and importance of textbooks in achieving the goals and objectives in the curriculum, it is very important to evaluate their content. In this direction, the aim of the study is to determine the relationship between the pictures and the texts in the 11th Grade History textbook, which is taught by the Ministry of National Education at secondary education level in the 2019-2020 academic year. The document analysis method, one of the qualitative research methods, was used in the study. In this context, 12 pictures and texts in the 11th Grade

¹Akdeniz Üniversitesi, Türkiye. Orcid ID: 0000-0001-6532-7985

*Sorumlu Yazar (Corresponding Author): osmanakhan@akdeniz.edu.tr

**Bu çalışma, Uluslararası Sosyal Bilimler ve Eğitim Bilimleri Sempozyumunda (USVES 9-10 Ekim 2020) sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

History textbook units were examined by using the picture-text relationship evaluation criteria developed by Çakmak & Kaçar (2020). The obtained data were analyzed based on the descriptive analysis method. Looking at the results of the study, it is possible on the descriptive analysis method. Looking at the results of the study, it is possible to say that the examined pictures were generally suitable for the class level of the students; the text content and the pictures were compatible and related; the pictures made the students think, had a reminding feature and contributed to the students' learning. Unlike these results, however, it was also found that some pictures did not attach importance to the relationship between ground and background, had a negative content and did not include explanatory information about the text in the pictures.

Keywords: Secondary education, history, textbook, picture-text relationship, 11th grade.

GİRİŞ

Öğrenme-öğretme süreci içerisinde amaçlanan değer, beceri ve kavramların öğrencilere kazandırılmasında en önemli kaynakların başında ders kitapları gelmektedir. Eğitim-öğretim ortamında verimi arttırmak, bilgi aktarımını daha etkili bir hale getirmek amacıyla yazılı materyallerden yararlanılmaktadır (Demirel ve diğerleri, 2018). Ders kitabı, ders kapsamında ilgili konulara ait bilgilerin öğrenciler tarafından öğrenmesini destekleyici araç olarak öğretim programına uygun biçimde hazırlanmış yazılı bir materyaldir (Şahin, 2004). Belli bir dersin öğretimi için sınıf düzeyine göre yazılan; içeriği öğretim programına göre hazırlanmış ve onaylanmış temel kaynak olarak nitelendirilmektedir. (Gülersoy, 2013). Benzer bir tanımlamayla Delice ve diğerleri (2009) ders kitabını, öğretim programının amaçlarına ve içeriğine uygun olarak hazırlanmış, öğretmelere öğretim sürecinde yardımcı ve öğretim sürecindeki sözel öğretimden kaynaklı boşluğu doldurmayı amaçlayan yazılı ve basılı materyal olarak belirtmiştir. Ders kitapları okullarda planlı ve programlı bir biçimde, önceden belirlenmiş amaçlar doğrultusunda gerçekleştirilen öğretim faaliyetlerinin gerçekleşmesinde belirleyici, yol gösterici ve tamamlayıcı bir role sahiptir (Demirbaş, 2008; Demirel & Kıröglü, 2008). Eğitim-öğretim yaklaşımlarındaki ve müfredattaki değişimlere rağmen ders kitapları dersin organizasyonunda, etkinliklerin belirlenmesinde ve değerlendirmede temel kaynak olarak kullanılmaktadır (Akbaba, 2013).

Dersin işleniş sürecinde kolaylık sağlayan ders kitaplarının devlet tarafından öğrencilere ücretsiz verilmesi, öğrencilerin kolaylıkla kitabı temin edebilmesini ve kullanımını kolaylaştırmıştır. Bireysel kullanımın kolaylaştırılması, öğrencinin dersi tekrar edip kavramasına imkan sağlamıştır (Aslan ve diğerleri, 2015). Öğrencileri küreselleşen dünya şartlarına uyum sağlayan ve sorunlarına çözüm odaklı yaklaşan etkili vatandaşlar olarak yetiştirmek ders kitaplarının öncelikli amaçları arasındadır (Ekinci ve diğerleri, 2011). MEB'in amaçlarına ve öğretim programında yer alan kazanımlara ulaşmada büyük bir etkililiğe sahip olan ders kitaplarının, kolay ulaşılabilirliği, öğrenciler tarafından yaygın kullanımı, ilgili temalara uygun metinlerden oluşması, öğrenci gelişim seviyesine uygunluğu, görsel açıdan zenginliği ve ölçme değerlendirme bölümleriyle önemini daha da arttırmaktadır (Göçer, 2008). Ders kitabının öğretimdeki yeri ve önemi dikkate alındığında ders kitaplarının sahip olması gereken özelliklere Millî Eğitim Bakanlığı Ders Kitapları ve Eğitim Araçları Yönetmeliği'nde (2012) şu şekilde yer verilmiştir:

Ders kitapları;

- “Anayasa ve kanunlara karşıt konu içermez.
- Bilimsel yönden hata içermez.

- Temel insan hak ve hürriyetlerin, destekler ve ayrımcılığı kabul etmeyen bir yaklaşım ortaya koyar.
- Reklam özelliğinde herhangi bir öge içermez.
- Görsel ve içerik tasarımı, öğrenmeleri destekler nitelikte ve öğrencilerin gelişim düzeyleri dikkate alınarak yapılır.”

Millî Eğitim Bakanlığı Ders Kitapları ve Eğitim Araçları Yönetmeliği'nde (2012) de yer alan ve ders kitabı hazırlama sürecinde dikkat edilmesi gereken hususlardan bir tanesi olan görsellerin öğrenmeleri desteklemesi ve öğrenci gelişimine uygunluğu ders kitaplarının etkili olmasında oldukça önemli bir niteliktir. Çünkü nitelikli bir ders kitabında görsel öğeler metinle uyumlu olmalı, açık, anlaşılır ve öğrencilerin ilgisini çekecek düzeyde yapılandırılmalıdır (Demircioğlu, 2013). Ders kitabı içerisindeki görsel öğeler metni destekleyen, içeriğinin anlaşılmasını ve hatırdaki kalıcılığını arttıran, okuyucuyu görsel olarak düşündüren resim, grafik, diyagram, tablo harita vb. unsurları ifade etmektedir (Şahin, 2014). Kitapta yer alan görsel öğelerin metinle ilişkisinin yüksek olması, öğrencinin biygiye dikkatini toplamasına ve metnin içerdiği bilgisel bağlarını güçlendirmesine ve kavramsal bağlar kurarak somut ve anlaşılır örnekler sunmasına yardımcı olur (Tepecik & Kayabekir, 2017; İnan Yıldız & Baş, 2015). Yapılandırmacı bir anlayış doğrultusunda aktif bir öğrenmenin oluşabilmesi için ders kitabından kaynaklanan sorunların giderilmesi gerekmektedir (Hali, 2014). Bu nedenle ders kitapları içerisinde yer alan bilgilerin kalıcılığını sağlamada hatırlatıcı özelliğe sahip olan resimlerin metinleri desteklemesi önemli bir unsurdur (Çakmak & Kaçar, 2020a).

21. yüzyılda bilim ve teknolojiye gelişmelere rağmen eğitim ortamlarında öğrenciler için temel bilgi kaynağını oluşturan kitapların değerlendirilmesi ve eğitim-öğretim için uygun ders kitabının kullanılması önemli bir husustur (Güneş & Çelikler, 2010). Öğrencilerin dün, bugün ve geleceği arasında ilişki kurmasını sağlamayı ve milli bir bilinç oluşturmayı amaçlayan (Hali, 2014), tarih dersinde kaynak olarak kullanılan tarih ders kitabının çeşitli özellikler açısından incelenmesi, eğitim ve öğretimin niteliğini arttırmak açısından önemlidir. Bu doğrultuda araştırmanın amacı ülkemizde 2019-2020 eğitim-öğretim yılında MEB tarafından okutulan 11. sınıf tarih ders kitabının resim-metin ilişkisi açısından incelemektir.

Bu amaçla Çakmak & Kaçar (2020a) tarafından geliştirilen resim-metin ilişkisi değerlendirme kriterleri doğrultusunda aşağıdaki sorulara yanıtlar aranmıştır:

1. Resim metinde yeterince desteklenmiş midir?
2. Resim metinle uyumlu ve ilişkili midir?
3. Resim öğrencilerin ilgisini ve dikkatini çekebilecek düzeyde midir?
4. Resim öğrencileri metin üzerinde düşündürmeye sevk edebilecek düzeyde midir?
5. Resimde kullanılan figürler metinle örtüşmekte midir?
6. Resim verilmek istenen amaca uygun mudur?
7. Resim ve metinde zemin-fon ilişkisine dikkat edilmiş midir?
8. Öğrenciler resimden doğru çıkarımlarda bulunabilir mi?
9. Resim öğrencilerin sınıf düzeyine uygun mudur?
10. Resimde olumsuz bir unsur (şiddet, cinsellik, ayrımcılık vb.) var mıdır?
11. Resim net bir şekilde algılanabilir nitelikte midir?
12. Resim hafızada uzun süreli kalıcı mıdır?
13. Resim metinle çelişmekte midir?
14. Resmin hatırlatıcı bir özelliği var mıdır?
15. Resimde metinle ilgili açıklayıcı bir bilgi verilmiş midir?

YÖNTEM

Araştırmanın Modeli

2019-2020 eğitim-öğretim yılında MEB tarafından yayınlanan 11. sınıf tarih ders kitabının resim-metin ilişkisi açısından değerlendirilmesinin amaçlandığı bu çalışma, nitel araştırma yöntemlerinden birisi olan döküman incelemesi yöntemi kullanılmıştır. Döküman incelemesi, araştırılması hedeflenen olgu veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsar (Yıldırım & Şimşek, 2016). Çalışmanın kapsamı doğrultusunda döküman olarak 2019-2020 eğitim-öğretim yılında MEB tarafından yayınlanan 11. sınıf tarih ders kitabı üniteleri içerisinde yer alan 12 metin ve resim incelenmiştir.

Veri Toplama Aracı ve Verilerin Toplanması

Bu çalışmada veri toplama aracı olarak Çakmak & Kaçar (2020a) tarafından geliştirilen resim-metin ilişkisi değerlendirme kriterleri, izin alınarak kullanılmıştır. Çakmak & Kaçar (2020a) tarafından geliştirilen resim-metin ilişkisi değerlendirme kriterleri toplam 15 maddeden oluşmaktadır. Çalışmada veri toplama aracı ile değerlendirilme sürecinde, araştırmacıların geliştirdiği puanlamaya uyularak her madde resim-metin ilişkisi açısından yeteriyse 2 puan, kısmen yeterli ise 1 puan ve yeterli değilse 0 puan almıştır. Bu doğrultuda 12 metin ve resim Çakmak & Kaçar (2020a)'ın resim-metin ilişkisi değerlendirme kriterleri göz önünde bulundurularak araştırmacı ve bir uzman tarafından doldurularak değerlendirilmiştir.

Verilerin Analizi

Çalışmada elde edilen veriler betimsel analiz yönteminden faydalanılarak çözümlenmiştir. Betimsel analiz yönteminin kullanılmasındaki temel amaç, elde edilen nitel verilerin önceden belirlenen temalara göre özetlenip yorumlanması ve okuyucuya düzenlenmiş ve yorumlanmış bir şekilde sunulmasını sağlamaktır. (Yıldırım & Şimşek, 2016). Bu doğrultuda betimsel analiz ile elde edilen veriler özetlenmiş ve yorumlanmıştır. Araştırmanın veri analizi sürecinde 6 ünite içerisinde yer alan toplam 12 metin ve resim Çakmak ve Kaçar (2020) tarafından geliştirilen değerlendirme kriterlerine göre eş zamanlı olarak araştırmacı ve farklı bir uzman tarafından incelenmiş ve değerlendirilmiş aralarındaki güvenilirliğin hesaplaması için Miles & Huberman'ın (1994), önerdiği “R (Güvenirlilik) = 100 x [Na (Görüş Birliği) / Na (Görüş Birliği) + Nd (Görüş Ayrılığı)]” güvenirlilik formülü kullanılmıştır. Hesaplama sonucunda kodlamaların güvenirliliği yüzde 92 olarak hesaplanmış ve araştırmanın analizinin güvenilir olduğu kabul edilmiştir. Bu doğrultuda araştırmacıların yaptığı analizlerin güvenilir olduğu görülmüştür.

BULGULAR

Bu bölümde çalışma kapsamında incelenen 11. sınıf tarih ders kitabında yer alan 12 resmin ve metnin resim-metin ilişkisini gösteren bulgulara yer verilmiştir.

1. 11. Sınıf Tarih Ders Kitabı 1. Ünite İçerisinde Yer Alan Resim-Metin İlişkisine Yönelik Bulgular

Değişen Dünya Dengeleri Karşısında Osmanlı Siyaseti ünitesi, *Uzun Savaşlardan Diplomasiye* konusu (2. Konu), *Kutsal İttifak Osmanlılara Karşı* alt konusu içerisinde yer alan resim ve metindeki resim-metin ilişkisine ait bulgulara Tablo 1’de yer verilmiştir.

Tablo 1. Kutsal İttifak Osmanlılara Karşı Alt Konusu Resim-Metin İlişkisi

Değerlendirme Kriterleri		Evet	Kısmen	Hayır	Puan
1	Resim metinde yeterince desteklenmiştir.	2			2
2	Resim metinle uyumlu ve ilişkilidir.	2			2
3	Resim öğrencilerin ilgisini ve dikkatini çekebilecek düzeydedir.	2			2
4	Resim öğrencileri metin üzerinde düşündürmeye sevk edebilecek düzeydedir.	2			2
5	Resimde kullanılan figürler metinle örtüşmektedir.	2			2
6	Resim verilmek istenen amaca uygundur.	2			2
7	Resim ve metinde zemin-fon ilişkisine dikkat edilmiştir		1		1
8	Öğrenciler resimden doğru çıkarımlarda bulunabilir.		1		1
9	Resim öğrencilerin sınıf düzeyine uygundur.	2			2
10	Resimde olumsuz bir unsur (şiddet, cinsellik, ayrımcılık vb.) yoktur.			0	0
11	Resim net bir şekilde algılanabilir niteliktedir.		1		1
12	Resim hafızada uzun süreli kalıcıdır.		1		1
13	Resim metinle çelişmemektedir.	2			2
14	Resmin hatırlatıcı bir özelliği vardır.		1		1
15	Resimde metinle ilgili açıklayıcı bir bilgi verilmiştir.			0	0
Toplam Puan		16	5	0	21

Tablo 1’de yer alan resim-metin ilişkisi değerlendirme kriterleri sonucu elde edilen bulgulara göre resim, metinde yeterli düzeyde desteklenmiş, metinle uyumlu ve ilişkili, öğrencilerin ilgisini ve dikkatini çekebilecek düzeyde olduğu görülmektedir. Ayrıca resim algılanabilir düzeyde, metinle çelişmemekte ve resimdeki figürler metinle örtüşmektedir. Farklı olarak ise resimde zemin fon ilişkisine istenilen düzeyde dikkat edilmediği, öğrencilerin resimden doğru çıkarımlarda bulunmasının sınırlı düzeyde olduğu ve resmin kısmen hatırlatıcı olduğu söylenebilir. Resimde şiddet, cinsellik, ayrımcılık gibi olumsuz unsurlar ile metinle ilgili herhangi bir açıklayıcı bilgiye yer verilmemiştir. “Kutsal İttifak Osmanlılara Karşı” konu başlığı altındaki metinde yer alan resim Görsel 1’de verilmiştir.

Görsel 1. II. Viyana Kuşatması’nda Avusturya’ya Gelen Destek Kuvvetleri

Değişen Dünya Dengeleri Karşısında Osmanlı Siyaseti ünitesi, *Fetihlerden Savunmaya* konusu (5. Konu), *Doğu’da Mücadele ve Safevilerin Sonu* alt konusu içerisinde yer alan resim ve metindeki resim-metin ilişkisine ait bulgulara Tablo 2’de yer verilmiştir.

Tablo 2. Doğu'da Mücadele ve Safevilerin Sonu Alt Konusu Resim-Metin İlişkisi

Değerlendirme Kriterleri		Evet	Kısmen	Hayır	Puan
1	Resim metinde yeterince desteklenmiştir.	2			2
2	Resim metinle uyumlu ve ilişkilidir.	2			2
3	Resim öğrencilerin ilgisini ve dikkatini çekebilecek düzeydedir.	2			2
4	Resim öğrencileri metin üzerinde düşündürmeye sevk edebilecek düzeydedir.	2			2
5	Resimde kullanılan figürler metinle örtüşmektedir.	2			2
6	Resim verilmek istenen amaca uygundur.	2			2
7	Resim ve metinde zemin-fon ilişkisine dikkat edilmiştir	2			2
8	Öğrenciler resimden doğru çıkarımlarda bulunabilir.	2			2
9	Resim öğrencilerin sınıf düzeyine uygundur.	2			2
10	Resimde olumsuz bir unsur (şiddet, cinsellik, ayrımcılık vb.) yoktur.			0	0
11	Resim net bir şekilde algılanabilir niteliktedir.	2			2
12	Resim hafızada uzun süreli kalıcıdır.	2			2
13	Resim metinle çelişmemektedir.	2			2
14	Resmin hatırlatıcı bir özelliği vardır.	2			2
15	Resimde metinle ilgili açıklayıcı bir bilgi verilmiştir.			0	0
Toplam Puan		26	-	0	26

Tablo 2’de yer alan resim-metin ilişkisi değerlendirme kriterleri sonucu elde edilen bulgulara göre resmin, metinde yeterli düzeyde desteklendiğini, metinle uyumlu ve ilişkili olduğunu, öğrencilerin ilgisini ve dikkatini çekebilecek düzeyde olduğunu söylemek mümkündür. Ayrıca resim algılanabilir düzeyde, metinle çelişmemekte, resimdeki figürler metinle örtüşmekte ve hatırlatıcı bir özelliği de bulunmaktadır. Farklı olarak ise resimde şiddet, cinsellik, ayrımcılık gibi olumsuz unsurlar yer almakta ve metinle ilgili herhangi bir açıklayıcı bilgi ise yer almamaktadır. “Doğu’da Mücadele ve Safevilerin Sonu” konu başlığı altındaki metinde yer alan resim Görsel 2’de verilmiştir.

Görsel 2. Nadir Han

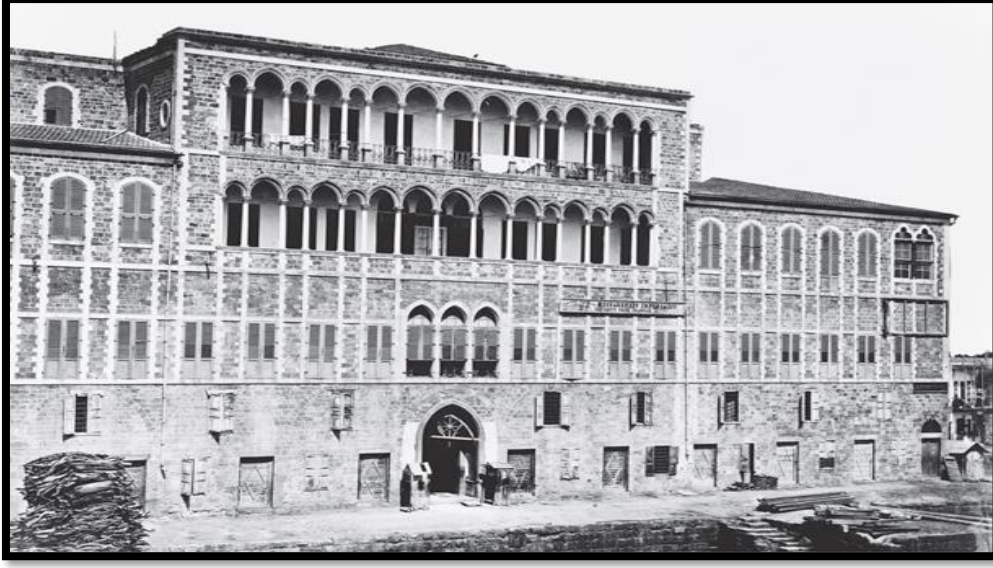
2. 11. Sınıf Tarih Ders Kitabı 2. Ünite İçerisinde Yer Alan Resim-Metin İlişkisine Yönelik Bulgular

Değişim Çağında Avrupa ve Osmanlı ünitesi, *Osmanlı Devleti'nde Değişim* konusu (2. Konu), *Kapitülasyonların Sürekli Hale Getirilmesi* alt konusu içerisinde yer alan resim ve metindeki resim-metin ilişkisine ait bulgulara Tablo 3'te yer verilmiştir.

Tablo 3. Kapitülasyonların Sürekli Hale Getirilmesi Alt Konusu Resim-Metin İlişkisi

Değerlendirme Kriterleri		Evet	Kısmen	Hayır	Puan
1	Resim metinde yeterince desteklenmiştir.	2			2
2	Resim metinle uyumlu ve ilişkilidir.	2			2
3	Resim öğrencilerin ilgisini ve dikkatini çekebilecek düzeydedir.		1		1
4	Resim öğrencileri metin üzerinde düşündürmeye sevk edebilecek düzeydedir.	2			2
5	Resimde kullanılan figürler metinle örtüşmektedir.		1		1
6	Resim verilmek istenen amaca uygundur.	2			2
7	Resim ve metinde zemin-fon ilişkisine dikkat edilmiştir		1		1
8	Öğrenciler resimden doğru çıkarımlarda bulunabilir.	2			2
9	Resim öğrencilerin sınıf düzeyine uygundur.	2			2
10	Resimde olumsuz bir unsur (şiddet, cinsellik, ayrımcılık vb.) yoktur.	2			2
11	Resim net bir şekilde algılanabilir niteliktedir.	2			2
12	Resim hafızada uzun süreli kalıcıdır.	2			2
13	Resim metinle çelişmemektedir.	2			2
14	Resmin hatırlatıcı bir özelliği vardır.	2			2
15	Resimde metinle ilgili açıklayıcı bir bilgi verilmiştir.			0	0
Toplam Puan		22	3	0	25

Tablo 3'te yer alan resim-metin ilişkisi değerlendirme kriterleri sonucu elde edilen bulgulara göre resmin, metinde yeterli düzeyde desteklendiği, metinle uyumlu ve ilişkili olduğu, öğrencileri metin üzerinde düşündürmeye sevk edebilecek düzeyde olduğu ve sınıf düzeyine de uygun olduğu görülmüştür. Ayrıca resim algılanabilir düzeyde, metinle çelişmemekte ve hatırlatıcı bir özelliktedir. Ancak resmin öğrencilerin ilgisini ve dikkatini kısmen çekebilecek düzeyde olduğu, figürlerin metinle kısmen örtüşmekte olduğu ve zemin-fon ilişkisine kısmen önem verildiği; resimde metinle ilgili açıklayıcı bir bilgiye yer verilmediği görülmüştür. “Kapitülasyonların Sürekli Hale Getirilmesi” konu başlığı altındaki metinde yer alan resim Görsel 3'te verilmiştir.

Görsel 3. Osmanlı Bankası

Değişim Çağında Avrupa ve Osmanlı Ünitesi, Osmanlı Devleti'nde Değişim Konusu (2. Konu), Kapitülasyonların Sürekli Hale Getirilmesi alt konusu içerisinde yer alan resim ve metindeki resim-metin ilişkisine ait bulgulara Tablo 4'te yer verilmiştir.

Değerlendirme Kriterleri		Evet	Kısmen	Hayır	Puan
1	Resim metinde yeterince desteklenmiştir.		1		1
2	Resim metinle uyumlu ve ilişkilidir.		1		1
3	Resim öğrencilerin ilgisini ve dikkatini çekebilecek düzeydedir.		1		1
4	Resim öğrencileri metin üzerinde düşündürmeye sevk edebilecek düzeydedir.		1		1
5	Resimde kullanılan figürler metinle örtüşmektedir.	2			2
6	Resim verilmek istenen amaca uygundur.		1		1
7	Resim ve metinde zemin-fon ilişkisine dikkat edilmiştir			0	0
8	Öğrenciler resimden doğru çıkarımlarda bulunabilir.		1		1
9	Resim öğrencilerin sınıf düzeyine uygundur.	2			2
10	Resimde olumsuz bir unsur (şiddet, cinsellik, ayrımcılık vb.) yoktur.	2			2
11	Resim net bir şekilde algılanabilir niteliktedir.		1		1
12	Resim hafızada uzun süreli kalıcıdır.		1		1
13	Resim metinle çelişmemektedir.	2			2
14	Resmin hatırlatıcı bir özelliği vardır.		1		1
15	Resimde metinle ilgili açıklayıcı bir bilgi verilmiştir.			0	0
Toplam Puan		8	9	0	17

Tablo 4'te yer alan resim-metin ilişkisi değerlendirme kriterleri sonucu elde edilen bulgulara göre resim, metinde kısmen desteklenmiş, metinle kısmen uyumlu- ilişkili ve öğrencileri metin üzerinde kısmen düşündürmeye sevk edebilecek düzeyde olduğu görülmüştür. Ayrıca resmin sınırlı düzeyde algılanabildiği, hatırlatıcı bir özelliğe de kısmen sahip olduğu, resmin öğrencilerin ilgisini ve dikkatini tam olarak çekebilecek düzeyde olmadığını söylemek mümkündür. Ek olarak zemin-fon ilişkisine önem verilmediği; resimde metinle ilgili açıklayıcı bir bilgiye yer verilmediği de görülmüştür. Farklı olarak ise resmin metinle çelişmediği, figürlerinin metinle çelişmediği, olumsuz bir unsurun olmadığı ve resmin öğrencilerin sınıf

düzeyine uygun olduğu görülmüştür. “Kapitülasyonların Sürekli Hale Getirilmesi” konu başlığı altındaki metinde yer alan 2. resim Görsel 4’te verilmiştir.

Görsel 4. Akdeniz’de Bir Liman

3. 11. Sınıf Tarih Ders Kitabı 3. Ünite İçerisinde Yer Alan Resim-Metin İlişkisine Yönelik Bulgular

Uluslararası İlişkilerde Denge Stratejisi ünitesi, *Osmanlı Topraklarını Paylaşma Mücadelesi* konusu (2. Konu), *Berlin Kongresi* alt konusu içerisinde yer alan resim ve metindeki resim-metin ilişkisine ait bulgulara Tablo 5’te yer verilmiştir.

Tablo 5. Berlin Kongresi Alt Konusu Resim-Metin İlişkisi

Değerlendirme Kriterleri		Evet	Kısmen	Hayır	Puan
1	Resim metinde yeterince desteklenmiştir.	2			2
2	Resim metinle uyumlu ve ilişkilidir.	2			2
3	Resim öğrencilerin ilgisini ve dikkatini çekebilecek düzeydedir.	2			2
4	Resim öğrencileri metin üzerinde düşündürmeye sevk edebilecek düzeydedir.	2			2
5	Resimde kullanılan figürler metinle örtüşmektedir.	2			2
6	Resim verilmek istenen amaca uygundur.	2			2
7	Resim ve metinde zemin-fon ilişkisine dikkat edilmiştir		1		1
8	Öğrenciler resimden doğru çıkarımlarda bulunabilir.	2			2
9	Resim öğrencilerin sınıf düzeyine uygundur.	2			2
10	Resimde olumsuz bir unsur (şiddet, cinsellik, ayrımcılık vb.) yoktur.			0	0
11	Resim net bir şekilde algılanabilir niteliktedir.		1		1
12	Resim hafızada uzun süreli kalıcıdır.	2			2
13	Resim metinle çelişmemektedir.	2			2
14	Resmin hatırlatıcı bir özelliği vardır.	2			2
15	Resimde metinle ilgili açıklayıcı bir bilgi verilmiştir.			0	0
Toplam Puan		22	2	0	24

Tablo 5’te yer alan resim-metin ilişkisi değerlendirme kriterleri sonucu elde edilen bulgulara göre ilgili resmin metinde yeterli düzeyde desteklendiğini, metinle uyumlu ve ilişkili olduğunu, öğrencilerin ilgisini ve dikkatini çekebilecek düzeyde olduğunu söylemek mümkündür. Ayrıca

resim algılanabilir düzeyde, metinle çelişmemekte, resimdeki figürler metinle örtüşmekte ve resmin hatırlatıcı bir özelliği bulunmaktadır. Ancak resmin zemin-fon ilişkisine tam olarak dikkat edilmediği ve algılanabilirliğinin düşük olduğu da görülmektedir. Resimde şiddet, cinsellik, ayrımcılık gibi olumsuz unsurlar bulunmakta ve metinle ilgili herhangi bir açıklayıcı bilgi yer almamaktadır. “Berlin Kongresi” konu başlığı altındaki metinde yer alan resim Görsel 5’de verilmiştir.

Görsel 5. Ermeni Komitaları

Uluslararası İlişkilerde Denge Stratejisi ünitesi, Mehmet Ali Paşa’nın Güç Kazanması konusu (3. Konu), içerisinde yer alan resim ve metindeki resim-metin ilişkisine ait bulgulara Tablo 6’da yer verilmiştir.

Tablo 6. Mehmet Ali Paşa’nın Güç Kazanması Konusu Resim-Metin İlişkisi

Değerlendirme Kriterleri		Evet	Kısmen	Hayır	Puan
1	Resim metinde yeterince desteklenmiştir.	2			2
2	Resim metinle uyumlu ve ilişkilidir.		1		1
3	Resim öğrencilerin ilgisini ve dikkatini çekebilecek düzeydedir.		1		1
4	Resim öğrencileri metin üzerinde düşündürmeye sevk edebilecek düzeydedir.	2			2
5	Resimde kullanılan figürler metinle örtüşmektedir.	2			2
6	Resim verilmek istenen amaca uygundur.		1		1
7	Resim ve metinde zemin-fon ilişkisine dikkat edilmiştir		1		1
8	Öğrenciler resimden doğru çıkarımlarda bulunabilir.		1		1
9	Resim öğrencilerin sınıf düzeyine uygundur.	2			2
10	Resimde olumsuz bir unsur (şiddet, cinsellik, ayrımcılık vb.) yoktur.			0	0
11	Resim net bir şekilde algılanabilir niteliktedir.		1		1
12	Resim hafızada uzun süreli kalıcıdır.		1		1
13	Resim metinle çelişmemektedir.	2			2
14	Resmin hatırlatıcı bir özelliği vardır.		1		1
15	Resimde metinle ilgili açıklayıcı bir bilgi verilmiştir.			0	0
Toplam Puan		10	8	0	18

Tablo 6’da yer alan resim-metin ilişkisi değerlendirme kriterleri sonucu elde edilen bulgulara göre resmin, metinde yeterli düzeyde desteklendiğini, öğrencileri düşündürmeye sevk ettiğini, figürlerin metinle örttüştüğünü ve öğrencilerin sınıf düzeyine uygun olduğunu söylemek mümkündür. Ancak resmin kısmen algılanabilir düzeyde olduğunu, hatırlatıcı bir özelliğe kısmen sahip olduğu, resmin öğrencilerin ilgisini ve dikkatini kısmen çekebilecek düzeyde olduğunu söylemek mümkündür. Farklı olarak ise olumsuz unsurların olduğu ve resimde metinle ilgili açıklayıcı bir bilgiye yer verilmediği görülmüştür. “Mehmet Ali Paşa’nın Güç Kazanması” konu başlığı altındaki metinde yer alan resim Görsel 6’da verilmiştir.

Görsel 6. Napoleon'un Akka Saldırısı

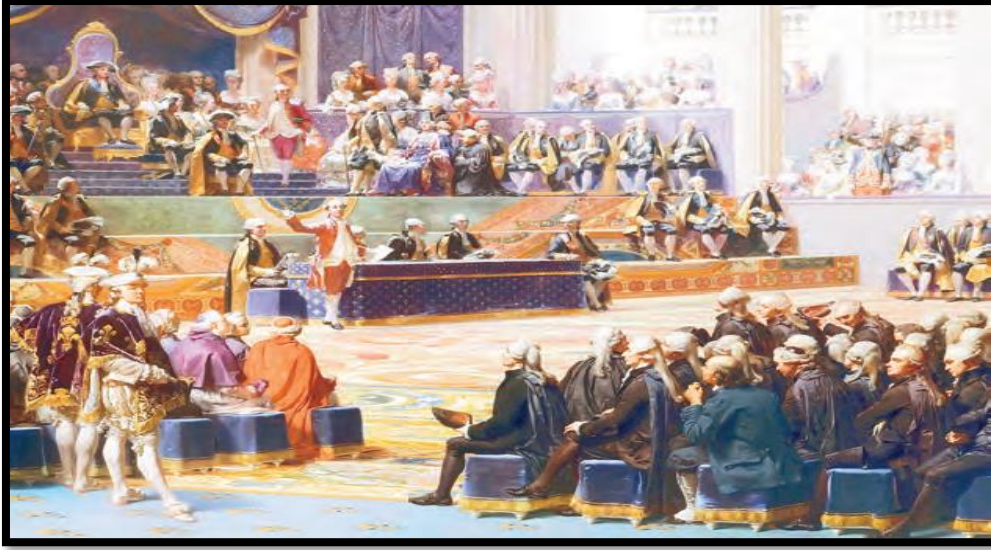
4. 11. Sınıf Tarih Ders Kitabı 4. Ünite İçerisinde Yer Alan Resim-Metin İlişkisine Yönelik Bulgular

Devrimler Çağında Değişen Devlet-Toplum İlişkileri ünitesi, İhtilaller Çağı konusu (1. Konu), 1789 Fransız İhtilali alt konusu içerisinde yer alan resim ve metindeki resim-metin ilişkisine ait bulgulara Tablo 7'de yer verilmiştir.

Tablo 7. 1789 Fransız İhtilali Alt Konusu İçerisinde Yer Alan Resim ve Metindeki Resim-Metin İlişkisi

Değerlendirme Kriterleri		Evet	Kısmen	Hayır	Puan
1	Resim metinde yeterince desteklenmiştir.	2			2
2	Resim metinle uyumlu ve ilişkilidir.	2			2
3	Resim öğrencilerin ilgisini ve dikkatini çekebilecek düzeydedir.	2			2
4	Resim öğrencileri metin üzerinde düşündürmeye sevk edebilecek düzeydedir.	2			2
5	Resimde kullanılan figürler metinle örtüşmektedir.	2			2
6	Resim verilmek istenen amaca uygundur.	2			2
7	Resim ve metinde zemin-fon ilişkisine dikkat edilmiştir	2			2
8	Öğrenciler resimden doğru çıkarımlarda bulunabilir.	2			2
9	Resim öğrencilerin sınıf düzeyine uygundur.	2			2
10	Resimde olumsuz bir unsur (şiddet, cinsellik, ayrımcılık vb.) yoktur.	2			2
11	Resim net bir şekilde algılanabilir niteliktedir.		1		1
12	Resim hafızada uzun süreli kalıcıdır.	2			2
13	Resim metinle çelişmemektedir.	2			2
14	Resmin hatırlatıcı bir özelliği vardır.	2			2
15	Resimde metinle ilgili açıklayıcı bir bilgi verilmiştir.			0	0
Toplam Puan		26	1	0	27

Tablo 7'de yer alan resim-metin ilişkisi değerlendirme kriterleri sonucu elde edilen bulgulara bakıldığında resimin metinle yeterli düzeyde desteklenmiş, metinle uyumlu ve ilişkili, öğrencilerin ilgisini ve dikkatini çekebilecek düzeyde olduğunu söylemek mümkündür. Ayrıca resim algılanabilir düzeyde, metinle çelişmemekte, resimdeki figürler metinle örtüşmekte ve resmin hatırlatıcı bir özelliği bulunmaktadır. Ancak resim net bir şekilde kısmen algılanmakta ve resimde metinle ilgili herhangi bir açıklayıcı bilgi yer almamaktadır. "1789 Fransız İhtilali" konu başlığı altındaki metinde yer alan resim Görsel 7'de verilmiştir.

Görsel 7. Konvansiyon Meclisi

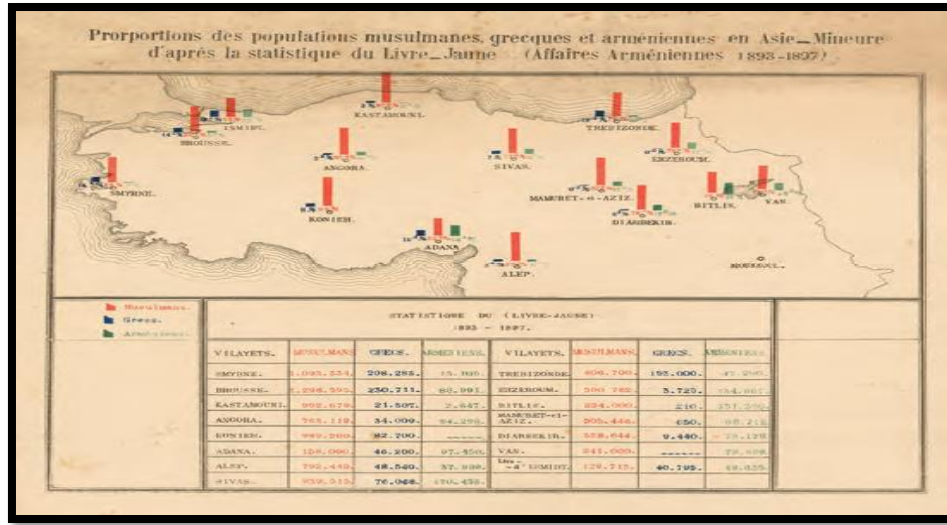
Devrimler Çağında Değişen Devlet-Toplum İlişkileri ünitesi, *Osmanlı Devleti'nde Modern Orduya Geçiş* konusu (2. Konu), *Osmanlı Devleti'nde Zorunlu Askerlik Sistemine Geçiş* alt konusu içerisinde yer alan resim ve metindeki resim-metin ilişkisine ait bulgulara Tablo 8'de yer verilmiştir.

Tablo 8. Osmanlı Devleti'nde Zorunlu Askerlik Sistemine Geçiş Alt Konusu Resim-Metin İlişkisi

Değerlendirme Kriterleri		Evet	Kısmen	Hayır	Puan
1	Resim metinde yeterince desteklenmiştir.	2			2
2	Resim metinle uyumlu ve ilişkilidir.	2			2
3	Resim öğrencilerin ilgisini ve dikkatini çekebilecek düzeydedir.		1		1
4	Resim öğrencileri metin üzerinde düşündürmeye sevk edebilecek düzeydedir.		1		1
5	Resimde kullanılan figürler metinle örtüşmektedir.		1		1
6	Resim verilmek istenen amaca uygundur.	2			2
7	Resim ve metinde zemin-fon ilişkisine dikkat edilmiştir		1		1
8	Öğrenciler resimden doğru çıkarımlarda bulunabilir.			0	0
9	Resim öğrencilerin sınıf düzeyine uygundur.	2			2
10	Resimde olumsuz bir unsur (şiddet, cinsellik, ayrımcılık vb.) yoktur.	2			2
11	Resim net bir şekilde algılanabilir niteliktedir.		1		1
12	Resim hafızada uzun süreli kalıcıdır.		1		1
13	Resim metinle çelişmemektedir.	2			2
14	Resmin hatırlatıcı bir özelliği vardır.		1		1
15	Resimde metinle ilgili açıklayıcı bir bilgi verilmiştir.			0	0
Toplam Puan		12	7	0	19

Tablo 8'de yer alan resim-metin ilişkisi değerlendirme kriterleri sonucu elde edilen bulgulara göre resim metinde yeterince desteklenmiş, metinle uyumlu ve ilişkili, amaca ve sınıf düzeyine uygun, olumsuz unsurlar içermemekte ve metinle çelişmemektedir. Ancak resmin öğrencilerin ilgisini ve dikkatini kısmen çekebilecek düzeyde olduğunu, metin üzerinde kısmen düşündürmeye sevk edebilecek düzeyde olduğunu, zemin-fon ilişkisine kısmen dikkat edildiğini ve figürler ile metnin tam olarak örtüşmediğini, hafızada kalıcılığının az olduğunu söylemek mümkündür. Farklı olarak ise öğrencilerin resimden doğru çıkarımlarda bulunamayacağı ve resimde metinle ilgili açıklayıcı bir bilginin verilmediği de görülmüştür.

“Osmanlı Devleti’nde Zorunlu Askerlik Sistemine Geçiş” konu başlığı altındaki metinde yer alan resim Görsel 8’de verilmiştir.

Görsel 8. 1893-1897 Osmanlı Nüfusunun Dağılım Cetveli

5. 11. Sınıf Tarih Ders Kitabı 5. Ünite İçerisinde Yer Alan Resim-Metin İlişkisine Yönelik Bulgular

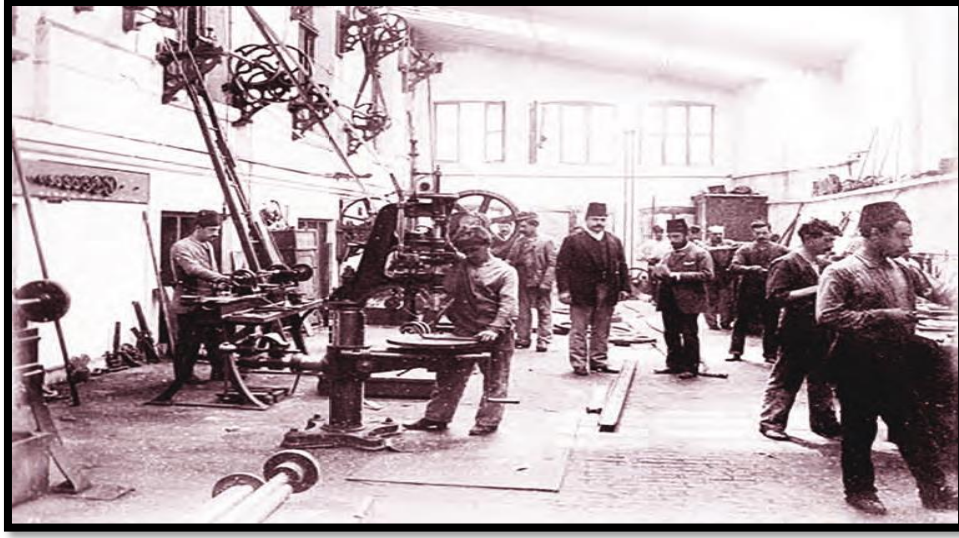
Sermaye ve Emek ünitesi, Osmanlı Devleti’nde Sanayileşme Çabaları konusu (2. Konu) içerisinde yer alan resim ve metindeki resim-metin ilişkisine ait bulgulara Tablo 9’da yer verilmiştir.

Tablo 9. Osmanlı Devleti’nde Sanayileşme Çabaları Konusu Resim-Metin İlişkisi

Değerlendirme Kriterleri		Evet	Kısmen	Hayır	Puan
1	Resim metinde yeterince desteklenmiştir.	2			2
2	Resim metinle uyumlu ve ilişkilidir.	2			2
3	Resim öğrencilerin ilgisini ve dikkatini çekebilecek düzeydedir.	2			2
4	Resim öğrencileri metin üzerinde düşündürmeye sevk edebilecek düzeydedir.	2			2
5	Resimde kullanılan figürler metinle örtüşmektedir.	2			2
6	Resim verilmek istenen amaca uygundur.	2			2
7	Resim ve metinde zemin-fon ilişkisine dikkat edilmiştir		1		1
8	Öğrenciler resimden doğru çıkarımlarda bulunabilir.	2			2
9	Resim öğrencilerin sınıf düzeyine uygundur.	2			2
10	Resimde olumsuz bir unsur (şiddet, cinsellik, ayrımcılık vb.) yoktur.	2			2
11	Resim net bir şekilde algılanabilir niteliktedir.	2			2
12	Resim hafızada uzun süreli kalıcıdır.	2			2
13	Resim metinle çelişmemektedir.	2			2
14	Resmin hatırlatıcı bir özelliği vardır.	2			2
15	Resimde metinle ilgili açıklayıcı bir bilgi verilmiştir.			0	0
Toplam Puan		26	1	0	27

Tablo 9’da yer alan resim-metin ilişkisi değerlendirme kriterleri sonucu elde edilen bulgulara göre resim metinde yeterli düzeyde desteklenmiş, metinle uyumlu ve ilişkili, öğrencilerin ilgisini ve dikkatini çekebilecek düzeydedir. Ayrıca resim algılanabilir düzeyde, metinle çelişmemekte, resimdeki figürler metinle örtüşmekte ve resmin hatırlatıcı bir özelliği bulunmaktadır. Ancak resimde zemin-fon ilişkisine kısmen dikkat edilerek metinle ilgili

herhangi bir açıklayıcı bilgiye yer verilmemiştir. “Osmanlı Devleti’nde Sanayileşme Çabaları konusu” konu başlığı altındaki metinde yer alan resim Görsel 9’da verilmiştir.

Görsel 9. Osmanlı’da Başlayan Sanayileşme Çalışmaları

Sermaye ve Emek ünitesi, *Osmanlı Devleti’nde Sanayileşme Çabaları* konusu (2. Konu), *Balta Limanı Antlaşması’nın Osmanlı Devleti’ne Etkisi (1838)* alt konusu içerisinde yer alan resim ve metindeki resim-metin ilişkisine ait bulgulara Tablo 10’da yer verilmiştir.

Tablo 10. Balta Limanı Antlaşması’nın Osmanlı Devleti’ne Etkisi (1838) Alt Konusu Resim-Metin İlişkisi

Değerlendirme Kriterleri		Evet	Kısmen	Hayır	Puan
1	Resim metinde yeterince desteklenmiştir.	2			2
2	Resim metinle uyumlu ve ilişkilidir.	2			2
3	Resim öğrencilerin ilgisini ve dikkatini çekebilecek düzeydedir.	2			2
4	Resim öğrencileri metin üzerinde düşündürmeye sevk edebilecek düzeydedir.	2			2
5	Resimde kullanılan figürler metinle örtüşmektedir.	2			2
6	Resim verilmek istenen amaca uygundur.	2			2
7	Resim ve metinde zemin-fon ilişkisine dikkat edilmiştir	2			2
8	Öğrenciler resimden doğru çıkarımlarda bulunabilir.	2			2
9	Resim öğrencilerin sınıf düzeyine uygundur.	2			2
10	Resimde olumsuz bir unsur (şiddet, cinsellik, ayrımcılık vb.) yoktur.	2			2
11	Resim net bir şekilde algılanabilir niteliktedir.	2			2
12	Resim hafızada uzun süreli kalıcıdır.	2			2
13	Resim metinle çelişmemektedir.	2			2
14	Resmin hatırlatıcı bir özelliği vardır.	2			2
15	Resimde metinle ilgili açıklayıcı bir bilgi verilmiştir.			0	0
Toplam Puan		28	-	0	28

Tablo 10’da yer alan resim-metin ilişkisi değerlendirme kriterleri sonucu elde edilen bulgulara bakılarak resmin, metinde yeterli düzeyde desteklendiğini, metinle uyumlu ve ilişkili olduğunu, öğrencilerin ilgisini ve dikkatini çekebilecek düzeyde olduğunu ve resimde şiddet, cinsellik, ayrımcılık gibi olumsuz unsurların bulunmadığını söylemek mümkündür. Ayrıca resim algılanabilir düzeyde, metinle çelişmemekte, resimdeki figürler metinle örtüşmekte ve resmin hatırlatıcı bir özelliği bulunmaktadır. Ancak resimde metinle ilgili herhangi bir

açıklayıcı bilgiye yer verilmediği görülmüştür. “Balta Limanı Antlaşması’nın Osmanlı Devleti’ne Etkisi (1838)” konu başlığı altındaki metinde yer alan resim Görsel 10’da verilmiştir.

Görsel 10. Balta Limanı Konağı (İstanbul)

6. 11. Sınıf Tarih Ders Kitabı 6. Ünite İçerisinde Yer Alan Resim-Metin İlişkisine Yönelik Bulgular

XIX ve XX. Yüzyılda Değişen Gündelik Hayat ünitesi, *Ulus Devlete Giden Süreçte Nüfus* konusu (1. Konu), *Ulus Devlet Anlayışının Osmanlı Devleti’ne Etkisi* alt konusu içerisinde yer alan resim ve metindeki resim-metin ilişkisine ait bulgulara Tablo 11’de yer verilmiştir.

Tablo 11. Ulus Devlet Anlayışının Osmanlı Devleti’ne Etkisi Alt Konusu Resim-Metin İlişkisi

	Değerlendirme Kriterleri	Evet	Kısmen	Hayır	Puan
1	Resim metinde yeterince desteklenmiştir.	2			2
2	Resim metinle uyumlu ve ilişkilidir.	2			2
3	Resim öğrencilerin ilgisini ve dikkatini çekebilecek düzeydedir.		1		1
4	Resim öğrencileri metin üzerinde düşündürmeye sevk edebilecek düzeydedir.	2			2
5	Resimde kullanılan figürler metinle örtüşmektedir.	2			2
6	Resim verilmek istenen amaca uygundur.	2			2
7	Resim ve metinde zemin-fon ilişkisine dikkat edilmiştir		1		1
8	Öğrenciler resimden doğru çıkarımlarda bulunabilir.	2			2
9	Resim öğrencilerin sınıf düzeyine uygundur.	2			2
10	Resimde olumsuz bir unsur (şiddet, cinsellik, ayrımcılık vb.) yoktur.	2			2
11	Resim net bir şekilde algılanabilir niteliktedir.		1		1
12	Resim hafızada uzun süreli kalıcıdır.		1		1
13	Resim metinle çelişmemektedir.	2			2
14	Resmin hatırlatıcı bir özelliği vardır.		1		1
15	Resimde metinle ilgili açıklayıcı bir bilgi verilmiştir.			0	0
Toplam Puan		18	5	0	23

Tablo 11’de yer alan resim-metin ilişkisi değerlendirme kriterleri sonucu elde edilen bulgulara bakıldığında resim, metinde yeterince desteklenmiş, metinle uyumlu ve ilişkili ve öğrencileri metin üzerinde düşündürmeye sevk edebilecek düzeyde olduğu görülmüştür. Ayrıca resmin öğrencilerin ilgisini ve dikkatini çekebilecek düzeyde olduğunu, figürlerin metinle örtüştüğünü

ve verilmek istenen amaca uygun olduğunu söylemek mümkündür. Ancak resmin öğrencilerin ilgisini ve dikkatini kısmen çekebilecek düzeyde olduğu, zemin-fon ilişkisine kısmen önem verildiği, hafızada kalıcı ve hatırlatıcı bir özelliğe kısmen sahip olduğunu da görülmüştür. Farklı olarak ise resimde metinle ilgili açıklayıcı bir bilgiye yer verilmediği görülmüştür. “Ulus Devlet Anlayışının Osmanlı Devleti’ne Etkisi” konu başlığı altındaki metinde yer alan resim Görsel 11’de verilmiştir.

Görsel 11. Bulgaristan’dan Türk Göçleri

XIX ve XX. Yüzyılda Değişen Gündelik Hayat ünitesi, *Modern Hayattaki Sosyal Değişim Konusu (2. Konu)*, *Metropollerin Oluşumu ve Osmanlı Şehirleri* alt konusu içerisinde yer alan resim ve metindeki resim-metin ilişkisine ait bulgulara Tablo 12’de yer verilmiştir.

Tablo 12. Metropollerin Oluşumu ve Osmanlı Şehirleri Alt Konusu Resim-Metin İlişkisi

Değerlendirme Kriterleri		Evet	Kısmen	Hayır	Puan
1	Resim metinde yeterince desteklenmiştir.	2			2
2	Resim metinle uyumlu ve ilişkilidir.	2			2
3	Resim öğrencilerin ilgisini ve dikkatini çekebilecek düzeydedir.	2			2
4	Resim öğrencileri metin üzerinde düşündürmeye sevk edebilecek düzeydedir.	2			2
5	Resimde kullanılan figürler metinle örtüşmektedir.	2			2
6	Resim verilmek istenen amaca uygundur.	2			2
7	Resim ve metinde zemin-fon ilişkisine dikkat edilmiştir	2			2
8	Öğrenciler resimden doğru çıkarımlarda bulunabilir.	2			2
9	Resim öğrencilerin sınıf düzeyine uygundur.	2			2
10	Resimde olumsuz bir unsur (şiddet, cinsellik, ayrımcılık vb.) yoktur.	2			2
11	Resim net bir şekilde algılanabilir niteliktedir.	2			2
12	Resim hafızada uzun süreli kalıcıdır.	2			2
13	Resim metinle çelişmemektedir.	2			2
14	Resmin hatırlatıcı bir özelliği vardır.	2			2
15	Resimde metinle ilgili açıklayıcı bir bilgi verilmiştir.			0	0
Toplam Puan		28	-	0	28

Tablo 12’de yer alan resim-metin ilişkisi değerlendirme kriterleri sonucu elde edilen bulgulara göre resim metinde yeterince desteklenmiş, metinle uyumlu ve ilişkili, öğrencilerin

ilgisini ve dikkatini çekebilecek ve net bir şekilde algılanabilir düzeydedir. Ayrıca resim metinle çelişmemekte, resimdeki figürler metinle örtüşmekte ve resmin hatırlatıcı bir özelliği bulunmakta, resimde şiddet, cinsellik, ayrımcılık gibi olumsuz unsurlar bulunmamaktadır. Ancak resimde metinle ilgili herhangi bir açıklayıcı bilgi yer almamaktadır. “Metropollerin Oluşumu ve Osmanlı Şehirleri” konu başlığı altında bulunan metinde yer alan resim Görsel 12’de verilmiştir.

Görsel 12. İstanbul İtfaiye Kurumundaki Görevliler

7. 11. Sınıf Tarih Ders Kitabı Üniteleri İçerisindeki Konularda Yer Alan Resim ve Metinlerin Resim-Metin İlişkisi Değerlendirme Kriterlerinin Toplam/Ortalama Puanlarına Yönelik Bulgular

Çalışmanın kapsamı doğrultusunda değerlendirilen tüm metin ve resimlerin aldığı madde puanı toplamına ve maddelerin ortalama puanına Tablo 13’te yer verilmiştir.

Tablo 13. Tüm Metin ve Resimlerin Aldığı Madde Puanı Toplamına ve Ortalama Puanı

Değerlendirme Kriterleri		Puan
1	Resim metinde yeterince desteklenmiştir.	23
2	Resim metinle uyumlu ve ilişkilidir.	22
3	Resim öğrencilerin ilgisini ve dikkatini çekebilecek düzeydedir.	19
4	Resim öğrencileri metin üzerinde düşündürmeye sevk edebilecek düzeydedir.	22
5	Resimde kullanılan figürler metinle örtüşmektedir.	22
6	Resim verilmek istenen amaca uygundur.	22
7	Resim ve metinde zemin-fon ilişkisine dikkat edilmiştir	15
8	Öğrenciler resimden doğru çıkarımlarda bulunabilir.	18
9	Resim öğrencilerin sınıf düzeyine uygundur.	24
10	Resimde olumsuz bir unsur (şiddet, cinsellik, ayrımcılık vb.) yoktur.	16
11	Resim net bir şekilde algılanabilir niteliktedir.	17
12	Resim hafızada uzun süreli kalıcıdır.	19
13	Resim metinle çelişmemektedir.	24
14	Resmin hatırlatıcı bir özelliği vardır.	19
15	Resimde metinle ilgili açıklayıcı bir bilgi verilmiştir.	0
Ortalama Puan		18,8

Tablo 13'te yer alan tüm metin ve resimlerin aldığı madde puanı toplamına ve maddelerin ortalama puanına bakıldığı zaman çalışma kapsamında incelenen tüm resimlerin sınıf düzeyine uygun olduğu ve kitaptaki resimlerin ilgili olduğu metin ile çelişmediği görülmüştür. Farklı olarak resimlerin çoğu metinde yeterli düzeyde desteklenmekte, metinle uyum ve ilişki göstermektedir. Ancak resimlerde zemin fon ilişkisine istenilen düzeyde önem verilmediğini ve olumsuz içerikli resimlerinde olduğunu söylemek mümkündür. Ayrıca incelenen resimlerin hiçbirinde metinle ilgili açıklayıcı bilgiye yer verilmediği de görülmüştür. Değerlendirme kriterlerini oluşturan tüm maddelerden alınan puanın ortalaması 24 üzerinden 18,8 e karşılık gelmektedir. Bu bulgu çalışma kapsamında incelenen resim ve metinlerin ilişkisinin yeterli düzeyde olduğunu göstermektedir.

8. 11. Sınıf Tarih Ders Kitabı Üniteleri İçerisindeki Konularda Yer Alan Resim ve Metinlerin Resim-Metin İlişkisi Değerlendirme Kriterlerinden Aldığı Toplam/Ortalama Puanlara Yönelik Bulgular

Çalışmanın kapsamı doğrultusunda değerlendirilen tüm metin ve resimlerin aldığı toplam ve ortalama puanlara Tablo 14'te yer verilmiştir.

Tablo 14. Tüm Metin ve Resimlerin Aldığı Toplam ve Ortalama Puan

Ünite	Konu	Puan
1. Ünite	Kutsal İttifak Osmanlılara Karşı	21
1. Ünite	Doğu'da Mücadele ve Safevilerin Sonu	26
2. Ünite	Kapitülasyonların Sürekli Hale Getirilmesi	25
2. Ünite	Kapitülasyonların Sürekli Hale Getirilmesi (2. Resim-Metin)	17
3. Ünite	Berlin Kongresi	24
3. Ünite	Mehmet Ali Paşa'nın Güç Kazanması	18
4. Ünite	1789 Fransız İhtilali	27
4. Ünite	Osmanlı Devleti'nde Zorunlu Askerlik Sistemine Geçiş	19
5. Ünite	Osmanlı Devleti'nde Sanayileşme Çabaları	27
5. Ünite	Balta Limanı Antlaşması'nın Osmanlı Devleti'ne Etkisi (1838)	28
6. Ünite	Ulus Devlet Anlaşımının Osmanlı Devleti'ne Etkisi	23
6. Ünite	Metropollerin Oluşumu ve Osmanlı Şehirleri	28
Ortalama Puan		23,5

Tablo 14 incelendiğinde “Balta Limanı Antlaşması'nın Osmanlı Devleti'ne Etkisi (1838) ve Metropollerin Oluşumu ve Osmanlı Şehirleri” konuları değerlendirme kriterleri neticesinde en yüksek puanları (28) alırken en düşük puanı ise “Kapitülasyonların Sürekli Hale Getirilmesi (2. Resim-Metin) konusu almıştır. Bu bulgular sonucunda “Kapitülasyonların Sürekli Hale Getirilmesi (2. Resim-Metin), Mehmet Ali Paşa'nın Güç Kazanması ve Osmanlı Devleti'nde Zorunlu Askerlik Sistemine Geçiş” konularının kısmen yeterli olduğu fakat diğer konular içerisinde yer alan metin ve resimlerin yeterli düzeyde resim-metin ilişkisine sahip olduğu görülmüştür.

TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

Ülkemizde 2019-2020 eğitim-öğretim yılında MEB tarafından okutulan 11. sınıf tarih ders kitabının resim-metin ilişkisi açısından değerlendirilmesinin amaçlandığı bu çalışmada, 11. sınıf ders kitabında yer alan 6 ünitedeki 12 bilgilendirici metin ve resim resim-metin ilişkisi bakımından incelenmiştir. Çalışma kapsamında incelenen ünitelerin konuları içerisinde yer alan metinlerin ve resimlerin çoğunun (9) resim-metin ilişkisi açısından yeterli düzeyde olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Diğer konulardaki resim ve metinlerin resim-metin ilişkisi bakımından kısmen yeterli düzeyde olduklarını söylemek mümkündür. Çalışma kapsamında, metin resim

ilişkisi doğrultusunda incelenen konulardaki resim ve metinlerin değerlendirme kriterlerinden aldıkları ortalama puan 30 puan üzerinden 23,5 olduğu, tüm maddelerden alınan puanların ortalamasının ise 24 puan üzerinden 18,8 olduğu tespit edilmiştir. Bu puanların Çakmak & Kaçar (2020a)'ın 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında yer alan resim ve metinlerin resim-metin ilişkisini inceledikleri çalışmanın ortalama puanlarıyla örtüştüğü söylenebilir. Ayrıca yine Kaçar & Çakmak (2020b)'ın "8. Sınıf Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Ders Kitabının Resim-Metin İlişkisi"ni inceledikleri çalışmanın ortalama puanlarıyla da benzerlik gösterdiğini söylemek mümkündür.

Çalışmanın resim-metin ilişkisi değerlendirme kriterleri doğrultusunda diğer sonuçlarına bakıldığı zaman ise resimler çoğunlukla metinde yeterince desteklenmiş, metinle uyumlu, ilişkili ve öğrencinin ilgisini ve dikkatini çekebilecek düzeydedir. Nitekim Tepecik & Kayabekir'de (2017) görsel öğelerin etkili bir biçimde metinle ilişkilendirilmesinin bireyin metne dikkatini vermesini sağlayacağını belirtmiştir. Resimler öğrenciyi metin üzerinde çoğunlukla düşündürmeye sevk edebilecek düzeyde, kullanılan tüm figürler metinlerle örtüşmekte ve hiçbir resim metinle çelişmemektedir. Ders kitabı öğrencinin gelişim seviyesine uygun olarak hazırlanmalıdır (Aslan ve diğerleri, 2015). Bu açıdan bakıldığında resimler verilmek istenen amaca ve sınıf düzeyine de uygundur. Ek olarak öğrenciler resimlerden yeterince doğru çıkarımlarda bulunabilecekleri söylenebilir. Ancak çalışmanın kapsamı doğrultusunda incelenen çoğu resimde dikkat edilmesine karşın bazı metin ve resimlerde zemin-fon ilişkisine dikkat edilmediği, bazı resimlerde olumsuz unsurların (şiddet, cinsellik, ayrımcılık vb.) yer aldığı, bazılarının net bir şekilde algılanamadığı bu sebeple kısmen hafızada kalıcı bir özelliğe sahip olduğu ve hafızada uzun süreli kalıcılığının kısmen olduğunu söylemek mümkündür. Ayrıca incelenen resimlerin tamamında metinle ilgili açıklayıcı bir bilgiye de yer verilmediği söylenebilir. Bu sonuca benzer olarak Gülersoy (2013) İdeal ders kitabı için sosyal bilgiler ders kitaplarının bazı özellikler açısından incelediği çalışmasında da neyi ifade ettiğine dair yeterli bir bilginin olmadığı sonucuna ulaşmıştır. Çalışmadaki değerlendirme kriterleri maddelerinden elde edilen bulguların genel olarak Çakmak & Kaçar (2020a)'ın 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında yer alan resim ve metinlerin resim-metin ilişkisini inceledikleri çalışmanın değerlendirme kriterleri maddeleri sonuçları ile büyük oranda benzerlik gösterdiğini söylemek mümkündür. Yine Kaçar & Çakmak (2020b)'ın 8. Sınıf Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Ders Kitabının Resim-Metin İlişkisini inceledikleri farklı çalışmanın değerlendirme kriterleri maddeleri ile de örtüştüğü söylenebilir. Araştırmanın sonuçları genel olarak değerlendirildiğinde, çalışma kapsamında incelenen çoğu metin ve resmin genel olarak resim- metin ilişkisi kriterlerine göre yeterli düzeyde olduğu görülmüştür. Buna karşın resim ve metinlerin değerlendirme kriterleri maddeleri ile tespit edilen bazı hususlarda yeterli olmadığı sonucu da öğretimde en etkili araçlardan birisi olan ders kitapları için olumsuz bir sonuç olarak değerlendirilebilir. Bu çalışmanın sonuçları doğrultusunda şu önerilerde bulunulabilir:

- 11. sınıf Tarih ders kitabında yer alan resimlerin daha net bir şekilde algılanabilir olması sağlanmalıdır.
- 11. sınıf Tarih ders kitabında yer alan metin ve resimlerin zemin-fon ilişkisine dikkat edilmelidir.
- 11. sınıf Tarih ders kitabındaki resimlerde yer alan olumsuz içeriklere (şiddet, cinsellik, ayrımcılık vb.) dikkat edilmelidir.
- 11. sınıf Tarih ders kitabında yer alan resimlerde metin ile ilgili açıklayıcı bilgiye yer verilmelidir.

KAYNAKÇA

- Akbaba, B. (2013). Lise tarih ders kitaplarını değerlendirme formunun geliştirilmesi. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 11(1), 26-41.
- Aslan, B., Okumuş, O. & Koçoğlu, Y. (2015). Ortaöğretim tarih ders kitaplarının öğrencilerin gelişim düzeyine uygunluğunun incelenmesi. *Journal of International Social Research*, 8(37), 689-699.
- Çakmak, Z. & Kaçar, T. (2020a). 7. Sınıf sosyal bilgiler ders kitabının resim-metin ilişkisi açısından değerlendirilmesi. *Turkish Studies - Educational*, 15(3), 1629-1649.
- Delice, A., Aydın, E. & Kardeş, D. (2009). Öğretmen adayı gözüyle matematik ders kitaplarında görsel öğelerin kullanımı. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Fen Bilimleri Dergisi*, 8(16), 75-92.
- Demirbaş, M. (2008). İlköğretim 6. sınıf fen ve teknoloji ders kitaplarının belirli değişkenler bakımından incelenmesi. *D.Ü. Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, 11, 53-68.
- Demircioğlu, E. (2013). Dokuzuncu sınıf tarih ders kitabında yer alan görseller hakkındaki öğretmen görüşleri: Trabzon örneği. *Electronic Turkish Studies*, 8(7), 95-107.
- Demirel, Ö. & Kiroğlu, K. (2008). Eğitim ve ders kitapları. Ö. Demirel & K. Kiroğlu (Eds.), *Konu alanı ders kitabı incelemesi* içinde (ss. 1-11). Pegem Akademi.
- Demirel, Ş., Kökçü, Y. & Akbaba, R. S. (2018). 5. sınıf Türkçe ders kitabının resim-metin ilişkisi açısından incelenmesi. *Adıyaman Üniversitesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 8(2), 224-243.
- Ekinci Çelikpazu, E. & Aktaş, E. (2011). MEB 6, 7 ve 8. sınıf Türkçe ders kitaplarında yer alan metinlerin değer iletimi açısından incelenmesi. *Turkish Studies*, 6(2), 413-424.
- Göçer, A. (2008). İlköğretim Türkçe ders kitaplarının ölçme ve değerlendirme açısından incelenmesi. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 11(1), 197-210.
- Gülersoy, A. E. (2013). İdeal ders kitabı arayışında sosyal bilgiler ders kitaplarının bazı özellikler açısından incelenmesi. *International Journal of New Trends in Arts, Sports & Science Education (IJTASE)*, 2(1), 8-26.
- Güneş, M. H. & Çelikler, D. (2010). Konu alanı ders kitabı inceleme dersine yönelik öğrenci görüşleri. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5, 81-90.
- Hali, S. (2014). Tarih öğretimi ve ders kitapları. *Uluslararası Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 2014(3), 158-166.
- İnan Yıldız, F. & Baş, B. (2015). İlkokul 2. sınıf Türkçe ders kitaplarının resim-metin ilişkisi açısından değerlendirilmesi. *Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9(2), 251-268.
- Kaçar, T. & Çakmak, Z. (2020b). 8. Sınıf Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük ders kitabının resim-metin ilişkisi açısından değerlendirilmesi. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 21(2), 455-474.
- Miles, M. B. & Huberman, A. M. (1994). *An expanded sourcebook: Qualitative data analysis* (2th edition). SAGE Publications.
- Resmi Gazete (28409, 12 Eylül 2012). Millî Eğitim Bakanlığı Ders Kitapları ve Eğitim Araçları Yönetmeliği.
- Şahin, H. (2004). Etkili bir sosyal bilgiler ders kitabının nitelikleri. *Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 9, 365-375.
- Şahin, M. (2014). Sosyal bilgiler ders kitaplarının görsel tasarım ilkeleri açısından değerlendirilmesi. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 23(1), 31-46.
- Tepecik, A. & Kayabekir, T. (2017). Resim-metin ilişkisinde yapısal ve bilişsel kavramların tasarım sürecine etkisi. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(4), 1641-1653.
- Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2016). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (Cilt 10). Seçkin Yayınevi.

EXTENDED ABSTRACT

Evaluation of The High School 11th Grade History Coursebook in Terms of The Picture-Text Relationship

Introduction

Textbooks, which are seen as the most important education and training tool that students benefit from in and out of the school, are teaching tools used at all levels of education. Given free of charge to students by the state, textbooks have been made easier for students to obtain and use and rendered an indispensable tool in the course of teaching. In this respect, considering the effectiveness and importance of textbooks in achieving the goals and objectives in the curriculum, it is very important to evaluate their content. In this direction, the aim of the study is to determine the relationship between the pictures and the texts in the 11th Grade History textbook, which was taught by the Ministry of National Education at secondary education level in the 2019-2020 academic year. To this end, answers were sought to the following questions in line with the picture-text relationship evaluation criteria developed by Çakmak and Kaçar (2020a):

1. Is the picture sufficiently supported in the text?
2. Is the picture consistent with and relevant to the text?
3. Is the picture at a level that can attract students' attention and interest?
4. Is the picture at a level that can make students think about the text?
5. Do the figures used in the painting correspond with the text?
6. Is the picture suitable for the intended purpose?
7. Has attention been paid to the ground-background relationship in the picture and text?
8. Can students make correct inferences from the picture?
9. Is the picture suitable for the grade level of the students?
10. Is there any negative element (violence, sexuality, discrimination etc.) in the picture?
11. Is the picture clearly perceptible?
12. Can the picture remain in memory for a long time?
13. Does the picture contradict the text?
14. Does the painting have an evocative feature?
15. Is there any explanatory information about the text in the picture?

Method

The document analysis method, one of the qualitative research methods, was used in this study, which aimed to evaluate the 11th grade History textbook published by the Ministry of Education in the 2019-2020 academic year in terms of picture-text relationship. 12 texts and pictures in the 11th grade History textbook units published by the Ministry of National Education in the 2019-2020 academic year were analyzed in line with the scope of the study. The picture-text relationship evaluation criteria developed by Çakmak and Kaçar (2020a) were used in the study as the data collection tool with permission from the developers. The picture-text relationship evaluation criteria developed by Çakmak and Kaçar (2020a) consist of 15 items in total. In the process of evaluating the data with the data collection tool in the study, each item received 2 points if it was sufficient in terms of picture-text relationship, 1 point if it was partially sufficient, and 0 point if it was not sufficient. Within this scope, 12 texts and pictures were filled

and evaluated by the researcher and an expert, taking into consideration the picture-text relationship evaluation criteria developed by Çakmak and Kaçar (2020a).

The data obtained in the study were analyzed by using the descriptive analysis method. The data obtained through descriptive analysis were summarized and interpreted. In the data analysis process of the research, a total of 12 texts and pictures in 6 units were simultaneously examined and evaluated by the researcher and a different expert according to the evaluation criteria developed by Çakmak and Kaçar (2020), and the reliability formula "R (Reliability) = 100 x [Na (Consensus) / Na (Consensus) + Nd (Disagreement)]" suggested by Miles and Huberman (1994) was used in order to calculate the reliability between them. As a result of the calculation, the reliability of the encodings was calculated as 92 percent and the analysis of the study was accepted as reliable. Therefore, it was observed that the analyses made by the researchers were reliable.

Result and Discussion

Considering the results of the study, it is possible to say that the pictures examined are generally suitable for the grade level of the students; the text content and the pictures are compatible and related; the pictures encourage students to think, have an evocative feature and contribute to facilitating students' learning. Unlike these results, it was also found that some pictures do not attach importance to the relationship between ground and background, have a negative content and do not include explanatory information about the text in the pictures. When the relevant literature is examined, it is possible to say that there are studies similar to this study and that the results support the findings of this study (Çakmak & Kaçar, 2020a, Kaçar & Çakmak, 2020b, Gülersoy, 2013). When the results were evaluated in general, it was seen that most of the texts and pictures examined within the scope of the study were generally adequate according to the criteria of picture-text relationship. On the other hand, the result that pictures and texts were not adequate in some respects specified in the evaluation criteria can be considered as a negative result for textbooks, which are one of the most effective tools in teaching.

"International Journal of New Approaches in Social Studies - IJONASS" is licensed under a [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0 International License](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).